

Til Stortingets familie- og kulturkomite

Oslo, 17. mai 2017

Kopi: Geir Pollestad, Heidi Greni, Kjersti Toppe, Per Olaf Lundteigen og Trygve Slagsvold Vedum

Innspill til behandlingen av DOK 8:139S (2016-2017) om å endre omstillingen i Arkivverket og styrke de åtte regionale statsarkivene.

I sammenheng med Arkivverkets omstillingsprosess har det vært en viktig debatt i mediene om hva dette vil ha for betydning for bevaring av dokumentasjonen av norsk samtid og historie. Arkivenes viktigste oppgave er å bevare og tilgjengeliggjøre sine arkiver for allmennheten for å sikre enkeltpersoners rettigheter og kunnskap om vår historie og kulturarv.

Omorganiseringen og den nå pågående debatten om digitalisering og kassasjon av arkivmateriale skaper sterk bekymring i fagmiljøer. *Den norske historiske forening (HIFO)* er en profesjonsforening for norske historikere. HIFO arbeider for å fremme norsk historieforskning og for å styrke historiefaget, både i skoleverket, i høyere utdanning og i offentligheten. HIFO ønsker derfor å komme med noen innspill til komiteen i dens behandling av dette representantforslaget.

HIFO vil uttrykke en spesiell bekymring for svekkelsen av statsarkivene og deres kompetanse, og signalene om digitalisering for destruksjon og et påstått redusert behov for magasiner:

- HIFO mener at de enkelte statsarkivene må sikres en forutsigbar rekruttering for å videreføre nødvendig kompetanse. Hvis dette ikke sikres vil kunnskap om selve innholdet i arkivene forsvinne, og vi kan risikere at ingen (eller svært få) har kompetanse til forstå og tolke arkivmaterialet som finnes på de enkelte arkiver. Det er nødvendig med kompetanse på eldre historie, eldre skrift (gotisk) og kjennskap til arkivene som er lokalisert på det enkelte statsarkiv. Hvis dette ikke sikres vil det være svært vanskelig erstattes på et senere tidspunkt.
- HIFO mener at en reduksjon av magasin på de enkelte statsarkiv eller flytting av eldre arkivmateriale ikke må gjennomføres. Dette vil ikke være løsningen for Arkivverkets utfordringer. Selv om digitalisering av eldre arkiv har store fordeler bør Arkivverket bruke ressurser på å løse de prekære utfordringene rettet mot elektronisk langtidslagring og forvaltningens arkiver fra de siste tiår.

Disse punktene begrunnes her:

Hva betyr svekkelsen av statsarkivene, både med hensyn til kompetanse og magasiner?

HIFO erfarer at fagkompetansen på de forskjellige statsarkiver blir kraftig nedbygget. Et eksempel er Statsarkivet i Kristiansand, hvor det i løpet av kort tid forsvinner 2 ½ stilling med arkiv- og historiekompetanse, og det er klart at 1 ½ stilling ikke blir erstattet. Fra 2015 har det forsvunnet tre andre stillinger som ikke har blitt erstattet, noe som blant annet har ført til nedleggelse av konserveringsavdelingen ved arkivet. Dette betyr at det er en reell fare for at lesesalen ikke kan bemannes og at tilgjengeliggjøring av arkivmateriale for allmennheten blir svært begrenset.

Hvis for eksempel skriftkompetansen (kunnskapen om å lese eldre håndskrift) forsvinner fra et statsarkiv vil besøkende bli overlatt til seg selv uten mulighet til å få kompetent hjelp til å forstå og tolke eldre dokumenter. Dette kan være dokumentasjon som er viktig med hensyn til rettigheter, eksempelvis eiendomsrett. Den erfaringsbaserte kunnskapen som finnes på de enkelte arkiver vil heller ikke kunne erstattes av sentraliserte ordninger. Fagkompetanse er en kunnskap som sitter i fingrene og i hodene til de som forvalter og kjenner arkivene – den kan ikke erstattes av sentralisert digitalisering.

Riksarkivaren har i sin budsjettøknad for 2018 signalisert at det vil være aktuelt å flytte arkivmateriale for å frigjøre midler som i dag går til husleie: «Dersom materialet fra et magasin flyttes, eventuelt digitaliseres og destrueres, vil det være behov for langt mindre areal.» (Budsjettøknad for Arkivverket 2018, s. 18) Vi frykter at dette vil bety nedleggelse av et statsarkiv, i det minste på sikt. Et arkiv uten magasin vil ikke ha behov for en lesesal – det vil ikke være materiale å undersøke. Og på sikt vil de få medarbeiderne som fortsatt er lokalisert der flyttes til et annet statsarkiv, eller stillingene vil ved avgang omdisponeres. Hvis det er dette minister og Riksarkivar ønsker hadde det i det minste vært mere redelig om dette ble tydeliggjort.

Hva menes med digitalisering?

I diskusjonen om digitalisering av arkivmateriale er det flere forståelser av digitalisering som ligger til grunn, og som gjør debatten vanskelig. Vi velger derfor å utdype hva vi oppfatter, og som vi også tror er Arkivverkets forståelse av «digitalisering».

1. Den første forståelsen er digitalisering av eldre arkivmateriale for digital tilgjengeliggjøring. Dette ble adressert i Riksrevisjonens undersøkelse av digitalisering av kulturarven (DOK 3:4 (2016–2017)). Arkivverket har i mindre grad oppnådd riksrevisorens oppfattelse av målene, spesielt sammenlignet med Nasjonalbiblioteket. Imidlertid er det avgjørende å forstå at rammebetingelsene for digitalisering av eldre arkivmateriale er svært arbeidskrevende, både av tid og ressurser, og ikke sammenlignbart med Nasjonalbiblioteket.
2. Den andre forståelsen av digitalisering gjelder arkivmateriale av nyere dato som er skapt digitalt, men oppbevares på papir. Dette er materiale som trenger en løsning, og hvor det er store restanser ute i forvaltningen som ikke blir avlevert til Riksarkiv og statsarkiv grunnet avleveringsstopp. En løsning vil være at dette materialet blir deponert i Mo i Rana for digitalisering og tilgjengeliggjøring.
3. Den tredje forståelsen av digitalisering gjelder elektronisk skapte og oppbevarte arkiver, som trenger en løsning for elektronisk langtidslagring. Dette er en utfordring både Arkivverket, andre arkiver og forvaltningen har størst behov for at det kommer en løsning på.

HIFO er på ingen måte motstander av digitalisering av arkiver, det letter forskningsarbeid og har allmenn verdi. Imidlertid er vi usikre på om digitalisering av eldre arkiv kan prioriteres i den nåværende situasjonen. Så fremt Arkivverket ikke mottar friske midler for å gjennomføre de omstillingene som er nødvendige med tanke på digitalt skapt arkiv, vil lønnsomheten ved å digitalisere eldre arkiver antakelig være ikke-eksisterende. Det er derfor avgjørende at Arkivverkets menneskelige arkiv- og historiefaglige kompetanse sikres på det enkelte statsarkiv på det nåværende tidspunkt. Omorganiseringen av Arkivverket og den pågående svekkelsen av statsarkivene forringer denne kompetansen.

Vi håper komiteen vil ta hensyn til våre innspill til dette representantforslaget, og sikre at omorganiseringen av Arkivverket, svekkelsen av statsarkivene og diskusjonen om digitalisering ikke skjer på bekostning av helt avgjørende kunnskap om vår fortid, og etter hvert vår fremtid.

Med vennlig hilsen

Marthe Hommerstad
Leder

Den norske historiske forening – HIFO